

Ideály a vzťahy ako zo skla

Lucia Galdíková | MLOKi (www.mloki.sk) | 07.12.2017

Predstavte si domácnosť, ktorej členmi sú: matka fanaticky posadnutá úspechom a myšlienkami o ružovej budúcnosti, nevybúrený rebel a ustráchaná dcéra s hendikepom. Napriek občasnej ponorkovej chorobe je rodina Wingfieldovcov nútená navzájom spolu vychádzať, hoci si neraz jeden druhému poriadne šliapu na päty. Pravdaže, ak práve nezakopnú do škatúl po otcovi, ktorý sa nešťít ich jednoducho opustiť.

Hra Tennesseeho Williamsa Sklenený zverinec sa bez pochyb prihovára súčasným divákovi nielen príbehom rodiny v kríze, ktorou burcujú nalomené vzťahy a kde sny narážajú na neprajnú realitu. Postavy sú vrhnuté pred závažné dilemy – musia sa rozhodovať medzi vášňou a povinnosťou či medzi materiálnym zabezpečením a celkom prirodzenou, no v konečnom dôsledku sebeckou osobnou spokojnosťou. A pri tom všetkom neprestávajú hľadať odpoveď na odvekú otázku: Ako si naplniť potrebu lásky a nezostať osamelý?

V novej inscenácii divadla Aréna sa režisér Martin Čičvák vo svojej koncepcii sústredil najmä na vybudovanie uveriteľných vzťahov medzi jednotlivými postavami. Herci podporujú porozumenie všetkých odtienkov a nuáns textu detailným psychologickým herectvom. Inscenácii napriek mnohým trpkým témam nechýba nadhľad. Tvorcovia nešetřili ani humorom a jemným parodizovaním či zveličovaním „tragédií“ hlavných hrdinov.

Neúplnej rodine bez otca sa snaží veliť matka Amanda (Emília Vášáryová), ktorá nechápe, že jej deti sú už dospelé. Naďalej má v úmysle riadiť ich život a predovšetkým sa chce ubezpečiť, že ich spoločná budúcnosť bude svetlá. Jej čipkované nebesky modro-biele šaty podčiarkujú jej dávnu predstavu o samej sebe ako o bohatej kráske z Juhu, ktorá si mohla vyberať spomedzi desiatok nápadníkov. Amandin kostým je na jednej strane pre ženu v jej veku nepatričný, no na strane druhej demonštruje práve jej vieru v to, že ešte nestratila schopnosť okúzliť mužov. Amanda sa chce do lepších zajtrajškov pretancovať frivolnými pohybmi a silným energickým prejavom. Svoju prehnanú prívetivosť privádza do krajnosti, keď pri telefonátoch so zákazníkmi v prospech predaja koketne využíva množstvo rečníckych fráz. V herečkinom stvárnení Amandy sú ale zároveň jasne prítomné i známky paródie a irónie.

Vášáryová až melodramatickým tónom psychicky tlačí na svojho jediného syna: „Nesmieš padnúť, nesmieš ma zradiť. Úspech sa musí dostať.“ Tom (Alexander Bárta) ale nezdieľa matkinu víziu, v ktorej je on jediným živiteľom rodiny. Pred touto ťarchou sa utieka k nočným avantúram. Bárta trochu nerovnomerne kolíše medzi polohou nahnevaného mladého muža a rolou poslušného synáčka. Po tom, čo sa matke do tváre vysmeje s humorom a zároveň dešpektom, nasleduje až dojemné ospravedlnenie, ktoré len nezrozumiteľne precedí pomedzi zuby. V artikulácii mu totiž bráni zubná kefka. Jeho vzbura končí zväčša pri vyhláseniach typu: „Vstanem, ale žiarit' nebudem!“ ako odpoveď na matkino ranné štebotanie „Vstávame, žiarime!“

Narážajú tu na seba dva prístupy k životu: Amandin optimistický pohľad na svet, vyjadrený cez povzbudzujúce motto, a Tomov skepticizmus.

Českú herečku Ivanu Uhlířovou, členku pražského divadla Studio Hrdinů, mohli diváci vidieť okrem iného na olomouckej Divadelnej Flóre, kde sa predstavila ako jediná ženská postava v Pařízkovej inscenácii Kauza Schwejk. Herečka s úspechom hosťuje i na nemeckých divadelných scénach. Spolu s Vojtěchom Maškom vytvorili originálnu autorskú inscenáciu Mimo zápis, ktorú Uhlířová aj sama režírovala. Z doposiaľ videných inscenácií je zrejmé, že herečka disponuje širokou škálou výrazových prostriedkov a vyniká predovšetkým v civilnom a minimalistickom prejave. Postavu krehkej Laury zosobňuje nanajvýš komplexne. Laurinu zasnenosť, jemnosť a neistotu zobrazuje pomalou rozpačitou chôdzou a trhanými, nemotornými pohybmi. Vo svojom prejave využíva aj triezvosť a vecnosť, keď svoju matku upozorňuje na to, aby sa pozrela pravde do očí a uznala, že jej dcéra je mrzáčka. Je si vedomá vlastných hraníc i chýb a neznesie matkin trpiteľský výraz. Detskú naivitu mladej dievčiny priznáva jemným začervenaním sa a pousmiatím nad tým, ako ju Jim v škole prezýval „ostružienka“. Vytvára prehnane komický efekt, najmä tým, že sa snaží toto slovo vysloviť zvukomalebnou slovenčinou a tak ho zámerne až neprirodzene naťahuje a prikladá mu osobitý význam. Keď však Jim nešťastnou náhodou rozbije jej obľúbeného skleneného jednorožca, herečka zmeravie a celé jej telo stuhne. Po nepríjemnom napätí ale tento zážitok premení na pozitívnu skúsenosť: podobne ako i škaredé káčatko si prialo byť ako ostatné labute, i sklenené zvieratko zapadne teraz medzi svojich kamarátov na poličke, hoci tak stratí svoju výnimočnosť.

Tomáš Maštálir kreuje Jima O'Connora ako „celkom fajn chlapíka“, síce s trochu priveľkým egom, no s neskrývaným záujmom o dobro svojich najbližších. V rodine Wingfieldovcov sa namiesto dvorenia spočiatku prezentuje ako podomový psychológ a usiluje sa pozdvihnúť Laurino zakrpatené ego. Diagnostikuje jej komplex menejcennosti a snaží sa ho vyliečiť zázračným bozkom. No nakoniec si aj tak odchádza plniť svoj vlastný sen. Maštálir a Uhlířová sa herecky výborne dopĺňajú. Situácie, v ktorých je predstaviteľ Jima až príliš extrovertný, vyvažuje Uhlířová hanblivými a zdržanlivými gestami, čím koriguje Maštálírovu všetečnosť a preexponovanosť. Naopak platí, že predstaviteľka Laury sa vďaka uvoľnenosti svojej platonickej školskej lásky na chvíľu oddá bezstarostnému tancu a vyjde tak zo svojej ulity.

Aj o takomto skromnom prekonávaní hraníc a priblížení sa k naplneniu vlastného (amerického) sna vypovedá Williamsova rodinná dráma. Scénografia Toma Cillera priam pobáda k tomu, aby sme dúfali, že všetko dobre dopadne a každý si ulapí pre seba jeden z množstva žiarivo červených lampiónov šťastia, ktoré sa vznášajú nad hľadiskom. Rozprávkovú atmosféru narúša jedine krutý fakt, že také ľahké to nebude. Na to, aby k uspokojeniu viedla priamočiara cesta, museli by všetky postavy najprv prekonať vlastnú zaslepenosť, vykročiť z ilúzie či poprieť kompromisy a myslieť výlučne na seba. Ahojte – Zbohom sú slová, ktoré píše Laura na sklenenú vitrínu na začiatku inscenácie takmer ako predtuchu. A sú to žiaľ i slová, s ktorými Tom zanecháva svoju matku a sestru napospas osudu a vychádza v ústrety novej budúcnosti, aby „našiel v pohybe to, čo sa stratilo v priestore“. Tak, ako to urobil v minulosti i jeho otec.